

**REIVINDICANT EL PATRIMONI UB
EN LA RECERCA I LA DOCÈNCIA:
UN CAMÍ PLE D'OPORTUNITATS**

**De projecte expositiu a projecte docent: proposta didàctica al voltant de l'Exposició
“El fons antic de la Universitat de Barcelona amb perspectiva de gènere”**

Gemma Caballer Albareda

CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona

gemmacaballer@ub.edu

orcid.org/0000-0002-4647-5701

[D0] Resulta molt difícil entendre el projecte docent que presentem avui sense abans exposar com el [CRAI Biblioteca de Reserva de la UB](#) ha arribat fins aquí, és a dir, què ens ha portat com a biblioteca a acabar impulsant i col·laborant en una proposta didàctica en format de MOOC vinculada a [les jornades i a l'exposició "El fons antic de la Universitat de Barcelona en perspectiva de gènere"](#), un paper que potser queda una mica lluny del que tradicionalment se'ns atribueix i s'espera de nosaltres.

[D1] Els que ens coneixeu sabeu que aquests darrers anys, amb la voluntat de dinamitzar el fons i els espais de la biblioteca de Reserva, hem promogut la realització de diverses jornades dins i fora de les nostres instal·lacions –amb la col·laboració de professors i investigadors de la nostra universitat i d'altres institucions- que han anat sempre acompanyades d'exposicions de la nostra col·lecció de patrimoni bibliogràfic. Aquesta nova realitat ens ha portat fins i tot a repensar els nostres espais i, juntament amb els companys de la biblioteca de Lletres, hem adaptat un espai físic expositiu que compartim.

[D2] Quan vam plantejar aquesta activitat, inicialment la idea era la mateixa, és a dir, unes jornades presencials acompanyades d'una exposició física. Malgrat que la idea original era seguir el mateix patró aquest cop vam apostar per fer un pas més, ser ambicioses i anar més enllà. Què va motivar aquesta voluntat d'anar més enllà? Doncs crec que existeixen diversos factors, però que el principal és la confiança. La confiança en un projecte que vam iniciar fa uns tres anys i que ens està donant –gràcies a tots els esforços que estem invertint- un molt bon resultat. Fem referència a l'impuls ofert al Suport a la docència.

[D3] Al CRAI Biblioteca de Reserva decidim impulsar el [Suport a la docència](#) de manera clara i decidida a partir de l'any 2017. Abans només oferíem sessions de formació que realitzaven els mateixos professors i algunes pràctiques molt puntuals amb el nostre fons. Al llarg d'aquests darrers tres anys hem ampliat de manera exponencial els serveis de suport a la docència que oferim: oferim classes metodològiques on interactuem amb el nostre fons i expliquem als alumnes com treballar amb material antic, hem ampliat l'oferta de pràctiques a diversos màsters, oferim catàlegs amb propostes de TFGs i TFM

basats en el nostre fons, assessorem els professors per incloure activitats pràctiques amb fonts històriques a l'aula així com noves metodologies, com l'Aprenentatge Basat en Projectes. Perquè hem apostat cap aquí? Doncs hem apostat cap aquesta via per dos motius concrets.

En primer lloc, perquè la formació de molts de nosaltres –jo per exemple soc bibliotecària, historiadora i professora d'història a la UOC- ens fa creure en el valor de les fonts històriques com a material docent i que una metodologia activa d'aprenentatge basada en la pràctica potencia els resultats assolits per l'alumnat. En segon lloc, perquè la Universitat de Barcelona té un fons patrimonial increïble, que és un element diferencial envers altres universitats, i considerem que cal aprofitar tot aquest fons vinculant-lo a assignatures concretes, un fet que ens ajudarà a augmentar la qualitat de la docència i el prestigi acadèmic de la nostra institució.

[D4] Aquests motius ens van fer considerar que era una pena perdre tot el potencial que ens oferia organitzar unes jornades i una exposició sobre un tema tan interessant com el que tenim entre mans i que el llegat de la feina feta no anés més enllà. I aquí és on vam haver de passar de la teoria, és a dir, del que nosaltres com a bibliotecaris i professionals del fons patrimonial de la UB pensem que es pot fer, al que realment es pot fer gràcies a un tema fonamental per nosaltres, que és la col·laboració docent. Cap de les iniciatives de Suport a la docència que portem a terme seria possible sense la complicitat dels docents i, en aquest sentit, hem estat molt afortunades. L'entusiasme i la connivència d'una professora com la Mariela Fargas, quan va sorgir la idea d'aprofitar el projecte expositiu per tal que esdevingués el pal de paller d'un projecte docent va ser clau.

Amb aquesta possibilitat real sobre la taula vam discutir i valorar la viabilitat del projecte. En aquest punt vam posar-nos en contacte amb la [Unitat de Docència del CRAI de la UB](#), qui gestiona i ofereix suport a tota la comunitat UB per a realitzar la tasca docent. Des de la Unitat de Docència del CRAI ens va animar a ser ambicioses i treballar per tal de materialitzar el projecte didàctic en format MOOC, que va ser l'opció escollida. Per què un MOOC? Per què vam considerar que el seu format obert i massiu era una bona eina

didàctica que s'adaptaria perfectament al nostre objectiu de difondre el fons patrimonial de la UB des d'una perspectiva pedagògica. Poc ens anàvem a pensar -tenint en compte la situació actual que estem vivint- que la irrupció de la COVID-19 acabaria esdevenint un impuls forçat a l'ensenyament superior en línia. En aquest context incert, sembla que cada vegada serà més important l'elaboració de recursos TIC per donar suport a una docència de qualitat en un món on cal garantir la semipresencialitat atesa la diversitat social i global i, ara també i de forma urgent, per fer front a aquestes noves emergències.

[D5] Un cop vam tenir clar que calia tirar endavant el projecte, vam plantejar-nos què teníem a favor. En aquest punt podríem resumir aquests elements en tres eixos: el docent, el Suport a la docència del CRAI de la UB i, finalment, el paraigua institucional personalitzat amb RIMDA.

A nivell docent, la professora que encapçalaria la proposta -la Mariela Fargas, titular de l'Àrea d'Història Moderna de la UB- és coordinadora del MOOC de la UB ofert a Coursera ["El mediterràneo, espacio de intercambios: del renacimiento a la Ilustración"](#), que va rebre el 2014 un ajut de l'AGAUR. Actualment és coordinadora també del [Projecte docent Aula MOOC](#), que té per objectiu introduir en l'aprenentatge de grups presencials el model MOOC explorant els avantatges d'un sistema híbrid. Mireia Comas, l'altra professora integrant del projecte, pertany a la secció d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la UB i és membre del [Grup d'Innovació Docent \[Contra\]Tædium](#) que precisament es planteja la necessitat que la formació dels futurs professionals de la Història, la docència i la gestió cultural superi la simple transmissió de coneixements i s'incideixi en el desenvolupament de les capacitats analítiques i les habilitats en el tractament de les fonts.

A nivell de [Suport a la docència dins del CRAI](#), a la Biblioteca de Reserva tenim experiència en l'organització i coordinació d'exposicions i projectes audiovisuals amb finalitat de recerca, de docència i de divulgació a partir de fons històrics de la nostra col·lecció, en molts casos amb el suport de la Unitat de Docència del CRAI de la UB. També hem posat en marxa diverses iniciatives docents a partir de fonts històriques a la

UB, és a dir, hem proposat activitats pràctiques amb els nostres fons a graus com el d'Arqueologia o de Disseny i a Màsters com el de Gestió de Continguts Digitals, Màster de Cultures Medievales, el Màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials o el Màster de Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia, tots ells de la UB. En el meu cas concret, com a professora col·laboradora a la UOC, he estat responsable del disseny pedagògic d'una assignatura del grau d'Història. Aquesta experiència en seleccionar i curar els recursos d'aprenentatge necessaris per a resoldre reptes i noves situacions d'aprenentatge considerem que també suposa un valor afegit al moment de definir la metodologia de l'aula inversa del MOOC.

El tercer eix seria el del paraigua institucional. Cal tenir present que la UB compta amb el [projecte RIMDA - Recerca, Millora i Innovació en la Docència i l'Aprenentatge](#)- un programa desenvolupat pel Vicerectorat de Docència de la UB que ofereix solucions que donen resposta a les noves exigències acadèmiques i fomenta la millora de la qualitat de la docència a la Universitat de Barcelona. Algunes de les línies estratègiques de RIMDA quedarien totalment emmarcades dins el nostre projecte, com el funcionament coordinat de les instàncies de formació, d'innovació i millora, de recerca i de suport a la docència; el foment de la cultura pedagògica dels centres i de la qualitat docent; l'enfortiment de la pluralitat didàctica i de les singularitats docents disciplinars -un tema clau en el nostre àmbit, on podem potenciar l'ús de fonts patrimonials pròpies-, així com enfortir les cultures docents interdisciplinars. Aquest darrer punt creiem important remarcar-lo en un context universitari com el del segle XXI. Considerem que cal repensar i potenciar aquesta interdisciplinarietat també des del punt de vista de les relacions entre docents i no docents. El [programa de les jornades](#) és un bon exemple: hi participen quatre membres del PAS de la UB -no docents- però doctors o doctorands-, amb trajectòria investigadora remarcable. Les nítides fronteres entre col·lectius es van diluint i aquesta és una oportunitat per a tots nosaltres. La col·laboració i sinergies dins de la mateixa institució són claus per a poder tirar endavant més projectes d'aquestes característiques.

[D6] Un cop decidit que materialitzaríem el nostre projecte didàctic en format MOOC vam entrar de ple en la fase del seu disseny. El MOOC que elaborarem recollirà totes les

experiències vinculades a la Jornada, fet pel qual el seu pla de realització es focalitzarà en una doble via. D'una banda, el MOOC s'organitzarà en 6 unitats o bloc temàtics que es correspondran amb cadascuna de les vitrines en les quals estructurarem l'[exposició virtual "El fons antic de la Universitat de Barcelona en perspectiva de gènere"](#). Els responsables de cada una de les vitrines/àrees temàtiques faran un breu vídeo, tipus píndola informativa d'entre 3 i 6 minuts, basat en la seva ponència a la Jornada. Per cada un dels blocs temàtics es plantejaran exercicis, interrogants, hipòtesis i línies de recerca per fomentar les metodologies innovadores que plantegem a l'aula així com l'autoaprenentatge, tot articulat al voltant del fons antic del CRAI Biblioteca de Reserva emprat a l'exposició virtual. Paral·lelament, el MOOC també incorporarà l'experiència dels estudiosos que participin en la Jornada, però que no han participat de l'exposició. Ho faran també amb un format de píndola informativa d'entre 3 i 6 minuts. En aquests casos, més enllà de recollir aquestes píndoles informatives, es valorarà de manera individual si, per adequació temàtica i per accessibilitat a fons patrimonials adients, es considera pertinent plantejar també exercicis, interrogants, hipòtesis i línies de recerca basades en el fons antic del CRAI Biblioteca de Reserva.

El plantejament del MOOC parteix de la premissa del valor de la innovació en l'educació superior i en el seu potencial per a la millora de l'ensenyament. Considerem que, avui dia, encara bona part de l'aprenentatge és excessivament descriptiu i basat en continguts, una situació que cal superar, ja que aquest fet acaba provocant un rol excessivament passiu de l'estudiant. És per aquest motiu que apostem per una metodologia d'aula inversa, que inverteix -valgui la redundància- la tradicional seqüència d'activitats en l'educació superior: ensenyament-estudi-avaluació, per la seqüència estudi-avaluació-ensenyament. L'aula inversa es caracteritza per ser una eina reflexiva i proactiva en l'aprenentatge de l'estudiant que, a més a més, es pot combinar perfectament amb l'ensenyament semipresencial o mixt -utilitzant el millor dels dos estils d'ensenyament- i esdevenint també un valor afegit en la situació actual per oferir formació semipresencial o en línia de millor qualitat.

Volem que el MOOC esdevingui un dinamitzador de les competències transversals de cara als estudiants: que els motivi a saber reflexionar, saber relacionar, implicar-se amb els problemes i/o reptes socials actuals, professionalitzar el seu procés d'aprenentatge, tenir la capacitat de resoldre problemes (històrics i amb perspectiva de gènere) a partir de les fonts històriques –sovint desconegudes i poc usades en projectes docents- i resoldre'ls a manera de microrecerques. Volem motivar que l'estudiant sigui més responsable del seu procés d'aprenentatge aprofitant tota la potencialitat i expertesa del PDI implicat, així com la riquesa dels nostres fons patrimonials. Volem treballar per incrementar el rol de l'estudiant en el seu propi aprenentatge, fomentant una metodologia activa que sigui atractiva i que evidenciï els resultats d'aprenentatge obtinguts. Es tindrà cura especial que cada unitat temàtica es pugui treballar autònomament per part de l'estudiant en un màxim d'una setmana, per tal que el procés d'autoaprenentatge i d'autovaloració del progrés es visibilitzi clarament.

Originàriament, dins el marc dels ensenyaments del [Grau d'Història](#) o del [Màster Història i Identitats \(Àrea d'Història Moderna\) de la UB](#), les assignatures més vinculades seran les de “Gènere i Història” i “Fonts històriques”. Ara bé, més enllà de la docència en el marc de les assignatures que s'adeqüin temàticament, la nostra voluntat és obrir-nos globalment, característica intrínseca dels MOOC.

[D7] Conclusions: què volem oferir?

- volem crear un **MOOC, completament innovador des del punt de vista temàtic** - ja que els estudiants no tenen a l'abast material amb perspectiva de gènere d'aquestes característiques- i formal-, ja que també servirà per **posar en valor el fons antic bibliogràfic de la Universitat de Barcelona** per a usos docents.
- volem crear un MOOC on aplicarem la **metodologia activa d'aula inversa**.
- **utilitzarem el MOOC com a eina de treball de competències transversals** per a l'alumnat que correspongui. Això s'explica no només per la transversalitat temàtica, sinó sobretot per la transversalitat de l'experiència descrita.
- utilitzarem el **MOOC com a eina d'autoavaluació i d'autoaprenentatge** complementari i/o d'aprofundiment paral·lel al treball presencial a l'aula.

- veiem el MOOC com una eina per potenciar l'autoformació en un context incert en el qual la **semipresencialitat cada cop està prenent un paper més rellevant.**

Aquests són a grans trets l'origen i la gestació del projecte. Totes les accions han quedat degudament descrites i detallades en un pla d'actuació en el que ha calgut incidir, més enllà del pla d'actuació que us hem resumit, també els objectius generals i específics, un pla detallat de desenvolupament en funció dels objectius, un cronograma i tot allò relatiu als indicadors i instruments d'avaluació. En aquests moments la sol·licitud del projecte ha estat tramitada a través de RIMDA i ha rebut la seva conformitat. El pas següent serà la valoració per part de la Comissió d'Avaluació de la Docència de la Universitat de Barcelona (CADUB). Com podeu comprovar, un procés molt llarg per a materialitzar el que per nosaltres originàriament era una bona pensada per difondre el fons. Un camí que no haguéssim pogut fer sense la confiança dipositada per la professora Mariela Fargas, que ha permès porta a terme una col·laboració docent tan innovadora.

Només tres idees per acabar. En primer lloc, considerem que es tracta d'un MOOC molt original per dos motius ben concrets. D'una banda, perquè no existeixen avui en dia cursos que expliquin un fons històric en perspectiva de gènere. Per altra banda, perquè tampoc s'han portat a terme iniciatives d'aquest estil que hagin plantejat aprofitar tot el treball intel·lectual generat per unes jornades i una exposició organitzades per la Universitat de Barcelona per fer un producte perdurable en el temps. En segon lloc volem remarcar el concepte d'educació oberta. Els MOOCS -Massive Open Online Course- són cursos en línia dirigits a un ampli nombre de participants a través d'Internet segons el principi d'educació oberta i massiva. La nostra Universitat té una responsabilitat envers la societat i els fons patrimonials que custodiem formen part del patrimoni bibliogràfic català. Aquest MOOC intenta compilar i reutilitzar a nivell educatiu tot el coneixement generat en una jornada científica internacional i en una exposició virtual, democratitzant l'accés a aquest coneixement i -més enllà dels avantatges per als estudiants de la nostra institució- també volem remarcar la nostra voluntat de fer-lo extensible a tota la societat. En tercer lloc, destacar que la proposta d'innovació que tenim en marxa forma part d'una línia d'actuació institucional de millora de la docència, com s'ha exposat amb RIMDA.

Però també és cert que segella l'impuls de Suport a la docència endegat des del CRAI de la UB i, en concret, del CRAI Biblioteca de Reserva amb les professores Mariela Fargas i Mireia Comas. La proposta d'innovació és doncs una eina de col·laboració entre l'[Àrea d'Història Moderna de la Facultat de Geografia i Història de la UB](#) i el CRAI Biblioteca de Reserva i esperem que sigui el primer pas per a consolidar una dinàmica de millora docent entre la nostra biblioteca i altres àrees d'aquesta Facultat, així com un pas més per visibilitzar tot el que el [CRAI de la UB](#) pot oferir a estudiants, docents i a investigadors.

[D8] Aquí trobareu el nostre contacte, si voleu que col·laborem en alguna iniciativa.

[D9] I aquí el de la Unitat de Docència del CRAI de la UB.

blocbibreserva.ub.edu

[/CRAIBibliotecadeReserva](https://www.facebook.com/CRAIBibliotecadeReserva)

[craireserva](https://www.instagram.com/craireserva)

[CRAI Biblioteca de Reserva](#)

[CRAI Biblioteca de Reserva](#)

Gran Via de les Corts Catalanes, 585

08007 Barcelona

Dins del CRAI Biblioteca de Lletres (primer pis)

Tel.: 934 035 313 / 934 035 793

Horari: de dilluns a divendres, de 8.30 a 20.30 h

E-mail: bib.reserva@ub.edu